

AKADEMİK TARİH VE DÜŞÜNCE DERGİSİ

Academic Journal of History and Idea

Book Review

Received: 02.01.2026

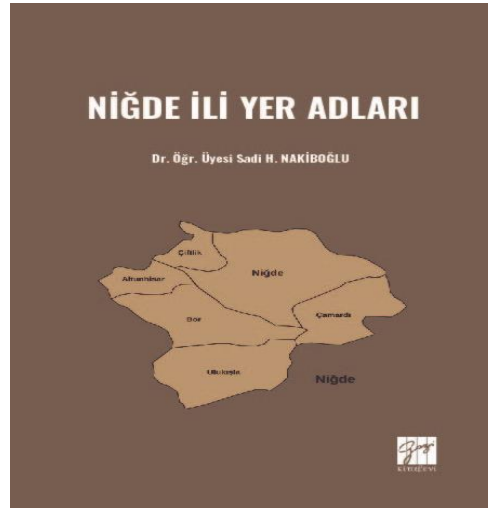
Accepted: 21.04.2026

Bekir Başalan*

<http://orcid.org/0000-0003-3317-6582>

Sadi H. Nakiboğlu'nun Niğde İli Yer Adları Adlı Eseri Üzerine Bir Değerlendirme

A Review of Sadi H. Nakiboğlu's Place Names of Niğde Province

*Dr., Independent Researcher, Türkiye, bekir_basalan@hotmail.com

Citation: Başalan, B. (2026). Sadi H. Nakiboğlu'nun Niğde İli Yer Adları adlı eseri üzerine bir değerlendirme. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 13(2), 1-7.

Copyright and License Statement — © 2026 Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi (*Academic Journal of History and Idea*). This article is an open-access publication distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). The article may be used, shared, adapted, distributed, and reproduced in any medium or format for non-commercial purposes, provided that appropriate credit is given to the author(s) and the journal. The authors are solely responsible for the scientific, legal, and ethical content of the article. The editors and the editorial board assume no responsibility in this regard.

Öz

Bu çalışma, Dr. Öğr. Üyesi Sadi H. Nakiboğlu'nun 2024 yılında yayımlanan Niğde İli Yer Adları adlı eserini akademik bir perspektifle değerlendirmekte ve tanıtmaktadır. Onomastik biliminin önemli alt alanlarından biri olan toponimi kapsamında hazırlanan eser, Niğde ili sınırları içerisindeki yer adlarını etimolojik, gramatikal ve semantik yönlerden sistematik biçimde incelemektedir. Çalışmada, Niğde merkez ile Altunhisar, Bor, Çamardı, Çiftlik ve Ulukışla ilçelerine ait 3.200'ü aşkın yer adı kapsamlı şekilde analiz edilmiştir. Bu yönüyle eser, yalnızca dilbilimsel bir inceleme sunmamakta, aynı zamanda bölgenin tarihsel gelişimini, kültürel hafızasını, göç hareketlerini, iskân politikalarını ve toplumsal yapısını da görünür kılmaktadır. Yer adlarının %61'inin Türkçe, %22'sinin Arapça, %11'inin Farsça ve %6'sının diğer dillerden oluştuğunun tespit edilmesi, Niğde'nin çok katmanlı tarihsel yapısını ortaya koymaktadır. Bu makale, söz konusu eserin yöntemini, temel bulgularını, Türk toponimisi literatürüne katkılarını ve gelecekte yapılacak bölgesel araştırmalar açısından taşıdığı bilimsel değeri tanıtmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Onomastik, Toponimi, Yer Adları, Niğde, Etimoloji, Türk Dili

Abstract

This study provides an academic review of Sadi H. Nakiboğlu's 2024 book Place Names of Niğde Province. Produced within the field of toponymy, a major branch of onomastics, the volume systematically examines the place names found within the boundaries of Niğde Province from etymological, grammatical, and semantic perspectives. The study covers more than 3,200 place names from the provincial center of Niğde and the districts of Altunhisar, Bor, Çamardı, Çiftlik, and Ulukışla. In doing so, the book offers more than a linguistic analysis; it also sheds light on the historical development, cultural memory, migration movements, settlement policies, and social structure of the region. The finding that 61% of the recorded place names are of Turkish origin, 22% Arabic, 11% Persian, and 6% derived from other languages reveals the multilayered historical character of Niğde. This article aims to discuss the methodological framework of the book, its principal findings, its contribution to Turkish toponymy, and its scholarly value for future regional studies.

Keywords: Onomastics, Toponymy, Place Names, Niğde, Etymology, Turkish Language

Giriş

Yer adları bilimi (toponimi), bir milletin tarihsel yolculuğunu, kültürel kimliğini ve coğrafi mekânla kurduğu ilişkiyi anlamamız için kritik öneme sahip bir araştırma alanıdır. Auguste Longnon'un öncülüğünde 19. yüzyılın sonlarında bağımsız bir bilim dalı olarak kabul edilen toponimi (Nakiboğlu, 2024), günümüzde dilbilim, tarih, coğrafya, sosyoloji ve antropoloji gibi farklı disiplinlerin kesişim noktasında konumlanmaktadır. Türkiye'de ise bu alandaki sistematik çalışmalar, Cumhuriyet dönemiyle birlikte ivme kazanmış ve Tuncer Gülensoy, Mehmet Şakir, Hasan Eren ve Saim Sakaoğlu gibi öncü araştırmacıların katkılarıyla gelişim göstermiştir (Nakiboğlu, 2024).

Dr. Öğr. Üyesi Sadi H. Nakiboğlu'nun Niğde İli Yer Adları adlı eseri, Türk toponimisine önemli bir katkı sunmaktadır. 2024 yılında Gazi Kitabevi tarafından yayımlanan 332 sayfalık bu kapsamlı çalışma, Niğde ili merkezi ve ilçelerindeki (Altunhisar, Bor, Çamardı, Çiftlik, Ulukışla) yer adlarını sistematik bir metodoloji çerçevesinde incelemektedir. Eser, sadece yer adlarının dilsel analizini sunmakla kalmayıp aynı zamanda bölgenin tarihsel katmanlarını, etnik yapısını, göç hareketlerini ve sosyo-kültürel dönüşümlerini de ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır.

Yer adları çalışmalarının önemi, yalnızca dilbilimsel bir belgeleme çabasından ibaret değildir. Nakiboğlu'nun da vurguladığı üzere yer adları, bir bölgenin tarihinin, kültürünün, yaşayış biçiminin, inançlarının ve düşünce sistemlerinin birer anahtarıdır (Nakiboğlu, 2024). Bu bağlamda yer adları çalışmaları, bir coğrafyanın nasıl vatan hâline getirildiğini anlamak için de kritik öneme sahiptir.

Özellikle Türkiye gibi zengin bir tarihsel ve kültürel mirasa sahip coğrafyalarda, yer adları araştırmaları disiplinler arası çalışmalar için vazgeçilmez kaynaklardır.

Eserin Yapısı ve Kapsamı

Niğde İli Yer Adları eseri, sistematik bir yapıya sahiptir. Kitap, giriş bölümünün ardından yedi ana bölümden oluşmaktadır: (1) Teorik çerçeve ve literatür taraması, (2) Niğde ilinin tarihçesi ve aldığı adlar, (3) Sözlük bölümü, (4) Etimolojik ve gramatikal inceleme, (5) Tercih ve eğilimlere göre yer adlarının tasnifi, (6) Sonuç, (7) Kaynakça. Bu yapılanma, eserin hem akademik titizliğini hem de pratik kullanılabilirliğini artırmaktadır.

Çalışmanın veri toplama süreci, Niğde Valiliği'nin 2021 yılı Eylül ayında belirlediği resmî kayıtlar, tarihî belgeler, arşiv kaynakları ve literatür taraması üzerine inşa edilmiştir (Nakiboğlu, 2024). Yazar, 3.200'ü aşkın yer adını (ilçe, köy, mahalle, cadde, sokak ve bulvar adları) kapsamlı bir şekilde dokümanete etmiş ve her birini dilbilimsel analize tabi tutmuştur. Bu metodolojik titizlik, eserin referans değerini önemli ölçüde artırmaktadır.

Eserin öne çıkan özelliklerinden biri, disiplinler arası yaklaşımıdır. Nakiboğlu, yer adlarını sadece dilbilimsel bir olgu olarak ele almamış, aynı zamanda tarih, coğrafya, sosyoloji ve antropoloji perspektiflerinden de değerlendirmiştir (Nakiboğlu, 2024). Bu yaklaşım, yer adlarının arkasındaki kültürel kodların ve tarihsel hafızanın çözümlenmesine imkân tanımaktadır.

Niğde'nin Tarihsel ve Kültürel Bağlamı

Eserin ikinci bölümü, Niğde ilinin tarihsel katmanlarını sistematik bir şekilde ele almaktadır. Antik adı Nahita olan Niğde'nin 10.000 yıllık bir yerleşim tarihine sahip olduğu belirtilmektedir (Nakiboğlu, 2024). Yazar, bölgenin Hititler, Asurlular, Frigler, Persler, Medler, Bergama Krallığı, Helenistik Kapadokya, Roma İmparatorluğu ve Bizans dönemlerinden geçerek nasıl Türk-İslam coğrafyasına dönüştüğünü ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır.

1071 Malazgirt Zaferi sonrasında bölgenin Türkleşme süreci, eserde özel bir vurguyla işlenmektedir. Nakiboğlu (2024), Ömer Lütfi Barkan ve Fuat Köprülü'nün "kolonizatör dervişler" kavramına atıfla, Anadolu'nun Türkleştirilmesi ve İslamlaştırılması sürecinde yer adlarının oynadığı kritik rolü vurgulamaktadır. Bu bağlamda Selçuklu ve Osmanlı dönemlerindeki iskân politikaları, aşiret yapılanmaları ve zaviye sisteminin yer adlarına yansımaları detaylı bir şekilde analiz edilmektedir.

Özellikle dikkat çekici olan husus, Niğde'nin etnik yapısı ve göç hareketleri üzerine yapılan incelemedir. Yazar, bölgeye yerleşen Oğuz boyları (Avşar, Bayat, Bayındır, Kayı vb.), Yörükler, Türkmenler ve mübadele göçmenleri hakkında kapsamlı bilgiler sunmaktadır (Nakiboğlu, 2024). 1923-1924 mübadelesi sonrasında Yunanistan'dan gelen Türk nüfusun Niğde'ye yerleşmesi ve bu sürecin yer adlarına etkisi, eserde somut örneklerle ortaya konulmaktadır.

Dilbilimsel Analiz ve Bulgular

Eserin üçüncü ve dördüncü bölümleri, yer adlarının dilbilimsel analizine odaklanmaktadır. Nakiboğlu, Niğde ili yer adlarını etimolojik kökenleri, gramatikal yapıları ve semantik kategorileri açısından sistematik bir tasnife tabi tutmuştur (Nakiboğlu, 2024). Bu analiz, Türk toponimisi literatüründe metodolojik açıdan önemli bir referans oluşturmaktadır.

Etimolojik İnceleme

Çalışmanın en önemli bulgularından biri, Niğde ili yer adlarının dil dağılımıdır. İncelenen yer adlarının %61'inin Türkçe, %22'sinin Arapça, %11'inin Farsça ve %6'sının diğer dillerden (Yunanca, Ermenice vb.) geldiği tespit edilmiştir (Nakiboğlu, 2024). Bu oranlar, bölgenin dilsel katmanlarını ve tarihsel etkileşimlerini ayrıntılı bir şekilde yansıtmaktadır.

Nakiboğlu (2024), her yer adının etimolojik kökenini titizlikle araştırmış ve kaynak göstermiştir. Sözlük bölümünde alfabetik olarak düzenlenen yer adları, etimolojik kökenleri ve anlamlarıyla birlikte sunulmaktadır. Türkçe yer adları içinde özellikle Eski Türkçe, Orta Türkçe ve Osmanlı Türkçesi dönemlerine ait kök yapıların izleri takip edilmiştir. Arapça ve Farsça yer adlarının, İslamiyet'in bölgedeki etkisini ve kültürel etkileşimleri göstermesi açısından özel bir önemi vardır. Öte yandan, Bizans döneminden kalma Yunanca yer adlarının Türkçeleşme süreci, dilsel dönüşüm süreçlerinin anlaşılması açısından ilgi çekici örnekler sunmaktadır.

Gramatikal İnceleme

Nakiboğlu (2024), yer adlarının yapısal özelliklerini dokuz kategori altında incelemiştir: (1) Ayrık kelimeler, (2) Belirtisiz isim tamlaması, (3) Birleşik kelimeler, (4) İki ve daha fazla kelimededen oluşmuş yapılar, (5) İsim + çekimli fiil, (6) İsim + isim, (7) İsim + partisip, (8) Sıfat tamlaması, (9) Unvan grubu. Bu tasnif, Türk dilinin morfolojik zenginliğinin yer adlarına nasıl yansıdığını göstermesi açısından değerlidir. Özellikle belirtisiz isim tamlaması ve sıfat tamlaması yapılarının yer adlarında yoğun olarak kullanılması, Türkçenin adlandırma stratejilerini yansıtmaktadır. Örneğin, Ak Tepe, Kara Çukur, Yeşil Hisar gibi yapılar, coğrafi özelliklerin renk sıfatlarıyla betimlenmesi geleneğini göstermektedir.

Semantik Tasnif

Eserin beşinci bölümü, yer adlarının tercih ve eğilimlerine göre tematik sınıflandırmasını sunmaktadır. Nakiboğlu (2024), 25 farklı semantik kategori belirlemiştir. Bunlar arasında kişi adları, ağaç ve bitki adları, hayvan adları, coğrafi özellikler, meslekler, renkler, boy ve aşiret adları, tarihsel olaylar ve kültürel kavramlar bulunmaktadır.

Bu kategorilerden en yaygın olanı kişi adlarına dayanan yer adlarıdır. Yazar, bunları alt kategorilere ayırarak şehit kişi adları, devlet adamları, edebî şahsiyetler, dinî önderler ve sıradan kişi

adları olarak sınıflandırmıştır (Nakiboğlu, 2024). Bu tasnif, toplumsal hafızanın ve kültürel değerlerin yer adlarına nasıl yansıdığını göstermesi açısından önemlidir.

Coğrafi özelliklere dayanan yer adları (su kaynakları, dağlar, ovalar vb.) ikinci en yaygın kategoriyi oluşturmaktadır (Nakiboğlu, 2024). Bu durum, geleneksel toplumların coğrafyayla kurdukları organik ilişkiyi ve mekânı adlandırma pratiklerini yansıtmaktadır. Öte yandan, boy, oymak ve aşiret adlarına dayanan yer adları, Türk iskân tarihinin ve sosyal organizasyon yapısının yer adlarına yansımaları göstermektedir.

Eserin Onomastik ve Disiplinler Arası Önemi

Niğde İli Yer Adları çalışması, Türk toponimisi literatürüne birden fazla düzeyde katkı sunmaktadır. İlk olarak eser, Niğde ili özelinde yapılmış en kapsamlı yer adları incelemesi olma özelliğini taşımaktadır. Nakiboğlu'nun (2024) sonuç bölümünde vurguladığı üzere, benzer kapsamda daha önce yapılmış sistematik bir çalışmanın bulunmaması, eserin öncü niteliğini pekiştirmektedir.

İkinci olarak, çalışmanın metodolojik yaklaşımı, gelecekteki bölgesel toponimi çalışmaları için bir model oluşturmaktadır. Nakiboğlu'nun benimsediği çok katmanlı analiz yöntemi (tarihsel bağlam + etimolojik inceleme + gramatikal tasnif + semantik kategorizasyon), diğer araştırmacılar için uygulanabilir bir çerçeve sunmaktadır.

Üçüncü olarak eser, disiplinler arası araştırma potansiyeli açısından önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Nakiboğlu'nun da belirttiği gibi, tarihî coğrafya, sosyoloji, antropoloji, folklor ve Türk dili alanlarında çalışan araştırmacılar için zengin bir veri havuzu niteliğindedir (Nakiboğlu, 2024). Özellikle Anadolu'nun Türkleşme süreci, iskân tarihi, etnik yapı ve kültürel etkileşimler konularında yapılacak çalışmalar için referans değeri taşımaktadır.

Dördüncü olarak, çalışma yerel kültür ve kimlik çalışmalarına önemli bir katkı sunmaktadır. Niğde'nin kültürel mirasının, tarihsel hafızasının ve toplumsal kimliğinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından bu tür dokümantasyonlar kritik öneme sahiptir. Yer adları, bir toplumun coğrafyaya kazıdığı kimlik işaretleridir ve Nakiboğlu'nun çalışması bu işaretleri sistematik bir şekilde belgelemiştir.

Türkleşme Süreci ve Yer Adlarının Rolü

Eserin kayda değer katkılarından biri de Niğde bölgesinin Türkleşme sürecini yer adları üzerinden belgelemiş olmasıdır. Nakiboğlu (2024), 1071 Malazgirt Zaferi sonrasında bölgeye yerleşen Türk topluluklarının, Bizans döneminden kalma yer adlarını Türkçeleştirme sürecini detaylı bir şekilde ele almaktadır. Bu süreç, sadece dilsel bir dönüşüm değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal bir sahiplenme sürecidir.

Yazar, kolonizatör dervişlerin bu süreçteki rolünü özellikle vurgulamaktadır. Nakiboğlu (2024), Ömer Lütfi Barkan'ın çalışmalarına atıfla, alperenler, gaziler ve dervişlerin yalnızca askerî ve dinî faaliyetlerle değil, aynı zamanda yerleşim yerlerine Türkçe adlar vererek de Anadolu'nun Türkleştirilmesinde aktif rol oynadıklarını göstermektedir. Bu perspektif, yer adlarının bir coğrafyanın vatan hâline getirilmesindeki stratejik önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca, eserde Selçuklu ve Osmanlı dönemlerindeki iskân politikalarının yer adlarına yansımaları da ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir. Nakiboğlu (2024), bölgeye yerleştirilen aşiret ve oymakların adlarının bugün hâlâ köy ve mahalle adları olarak yaşiyor olmasının, Türk iskân tarihinin canlı bir kanıtı olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Dr. Öğr. Üyesi Sadi H. Nakiboğlu'nun Niğde İli Yer Adları adlı eseri, Türk toponimisi literatüründe belirgin bir boşluğu dolduran, metodolojik olarak sağlam ve kapsamlı bir akademik çalışmadır. Eser, yalnızca bir bölgenin yer adlarını dokümente etmekle kalmayıp, aynı zamanda o bölgenin tarihsel katmanlarını, kültürel hafızasını ve toplumsal dinamiklerini de gün yüzüne çıkarmaktadır.

Çalışma, Türk dilinin Anadolu coğrafyasında nasıl kök saldığını, Türk topluluklarının mekânı nasıl adlandırdığını ve kültürel kimliklerini coğrafyaya nasıl kazıdıklarını somut verilerle ortaya koymaktadır. 3.200'ü aşkın yer adının sistematik analizi, bölgenin dilsel çeşitliliğini (%61 Türkçe, %22 Arapça, %11 Farsça, %6 diğer diller) ve tarihsel etkileşimlerini açıkça göstermektedir.

Eser, sadece dilbilimciler için değil, tarihçiler, coğrafyacılar, sosyologlar ve antropologlar için de değerli bir kaynak niteliğindedir. Nakiboğlu'nun disiplinler arası yaklaşımı, yer adlarının arkasındaki tarihsel, kültürel ve sosyolojik katmanları görünür kılmaktadır. Özellikle Türkleşme süreci, iskân politikaları, aşiret yapılanmaları ve mübadele hareketlerinin yer adlarına yansımaları, gelecekteki araştırmalar için zengin bir veri tabanı oluşturmaktadır.

Türkiye'nin diğer illerinde de benzer kapsamda toponimi çalışmasının yapılması, Türk yer adları atlasının oluşturulması ve bu verilerin dijital platformlarda erişilebilir hâle getirilmesi, alan için öncelikli hedefler olarak görülmelidir. Nakiboğlu'nun çalışması, bu yönde atılmış dikkate değer bir adımdır ve gelecek çalışmalar için ilham verici bir örnek oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, Niğde İli Yer Adları eseri, akademik titizlik, metodolojik sağlamlık ve kapsamlı analiz özellikleriyle Türk toponimisi literatüründe referans değeri taşıyan bir çalışmadır. Eserin, bölgesel toponimi çalışmalarına, Türk dilinin tarihsel coğrafyasının anlaşılmasına ve Anadolu'nun Türkleşme sürecinin belgelenmesine katkısı belirgindir. Bu çalışma, hem Niğde ilinin kültürel mirasının korunması hem de Türk onomastik biliminin gelişmesi açısından önemli bir eser olarak literatürdeki yerini almıştır.

Author Contributions

The author is solely responsible for the conceptualization, methodology, analysis, and writing of the study.

Kaynaklar

Nakiboğlu, S. H. (2024). *Niđe İli Yer Adları*. Gazi Kitabevi.